Міністерство освіти і науки України
Національний центр «Мала академія наук України»
ІІ етап Всеукраїнської учнівської олімпіади
з української мови та літератури
2025/2026 навчальний рік

9 клас

Українська мова

І. Лінгвістична робітня (21 бал).
1. Поясніть відмінність між наведеними паронімами (2 бали).
Корисливий – корисний

2. Доберіть українські відповідники до іншомовних слів (5 балів).
Аплодисменти
Аргумент
Креативний
Окупант
Фонтан

3. Доберіть 4 фразеологізми до лексеми *"тяжко працювати"* (4 бали).

4. Запишіть речення, виправляючи помилки (10 балів).
Оскільки в нас із Сашком співпадають інтереси, ми зробили підписку на часопис «Крилаті».
На засіданні підняли питання по вихованню екологічної свідомості.
Давайте поміркуємо над тим, чи має ввічливість національність.
На протязі 1626 року Військо Запорозьке ще декілька разів ходило в морські походи на Крим і Турцію.
Лупа – самий простий збільшувальний прилад, з допомогою якого можна вивчати лише загальні деталі будови живих організмів.

ІІ. Мовознавчий бліц. Тести (5 балів).
Виберіть один правильний варіант (за кожну правильну відповідь – 1 бал).

1. У якому рядку прийменники вжито правильно:
а) запитання по темі, за місцем вимоги, трансляція по радіо, по течії;
б) по закінченні гри, по необхідності, по тій причині, наказ по школі;
в) збирати по зернині, за бажанням, за результатами перевірки, за контрактом;
г) видали документ по формі; говорити по суті, їхати по дорозі, зі спеціальності;
д) по документам, не ходіть по ногах, подарувати по букету, по цей бік.

2. У якому рядку є помилки у формі родового відмінка іменників чоловічого роду II відміни:

а) будинка, фокстрота, ремонта, сміху;

б) кредиту, синтаксису, фактора, сенсу;

в) Кавказу, Криму, символу, квадрата;

г) карбону, кабінету, телефону, гектара;

д) абзацу, долара, бліндажа, вальсу.

3. У якому рядку допущено помилки в правописі числівникових форм:

а) шістдесятьох, семистам, мільярдом, вісьмастами;

б) тридцяти, сімнадцятьох, восьмисот, вісьмома;

в) сімдесятьма, сорока, багатьма, однією;

г) п'ятидесяти, дев'ятьмастами, мільйона, чотирьма;

д) шестисот, ста двадцятьма одним, четвертого, сьома.

4. У якому рядку форми кличного відмінка утворено неправильно:

а) учителько, лікарю, пані Ірино, добродію;

б) Васильку, Іринко, Галино, Соломіє, батьку;

в) лейтенанте, колего Степане, пане Ярославо, Ігоре;

г) тату, мамо, товаришу, дідусю, бабусю;

д) сестро, брате, матусю, студенте, друже.

5. У якому рядку правильно утворено форму наказового способу дієслова:

а) ходімо, читаймо, говоримо, біжімо;

б) дивіться, рахуйте, вірмо, переможемо;

в) їмо, пливемо, пишімо, сядьмо;

г) любімо, сподіваймося, розвиваймося, радіємо;

д) ловімо, кохаймо, танцюймо, співаймо.

III. Синтаксичний ринг (12 балів).

Виконайте повний синтаксичний розбір речення (підкресліть члени речення, побудуйте структурну схему, дайте загальну характеристику всій конструкції і компонентам як простим реченням), надпишіть частини мови.

Згори, з блакитної високості впаде на землю сріблом жайворонкова пісня і долине клекіт вірлячий, а широкий степ відгукнеться на ті згуки тихим шелестінням тирси (за М.Коцюбинським).

IV. Критичний вимір (12 балів).

Односкладні речення мають багаті виражальні можливості. На основі наведених прикладів медійних заголовків трьома складними реченнями поясніть, як функціонал односкладних речень призводить до частого використання цих конструкцій як

заголовків і чому журналісти використовують односкладні речення з метою впливу на читацьку аудиторію?

Подій багато, а результатів негусто (“Голос України”)

У МАН представили віртуальний STEM-центр (“День”)

Необхідно змінювати ментальність (“Урядовий кур’єр”)

Українська література

V. Творче завдання. Напишіть твір на запропоновану тему (обсяг: 2–2,5 сторінки) (24 бали).

Єдність Руської землі як основна ідея твору «Слово о полку Ігоревім»

VI. Літературознавчий бліц (6 балів).

1) ***Назвіть твір та автора, послуговуючись ілюстраціями.***

А)

Б) 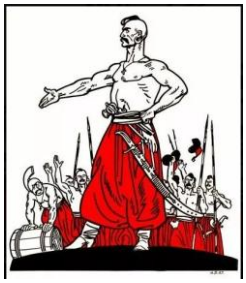

2) ***Продовжіть/доповніть речення:***

– «Поученіє» Володимира Мономаха належить до …… літератури періоду Київської Руси.

– Піснею «Віють вітри, віють буйні» розпочинається твір ……

– Тему нерівного шлюбу розкрито у жартівливій народній пісні….

– Перша сентиментальна повість нової української літератури…

VII. Теорія літератури. Подайте визначення термінів (8 балів).

1. Бурлескно-травестійна поема – це…
2. Класицизм – це…

VIII. Літературознавча робітня.

Виконайте системний аналіз поетичного тексту (проаналізуйте основні мотиви поезії, ключові художні образи й основні засоби художнього увиразнення, визначте вид лірики та особливості віршування) (12 балів).

В неволі тяжко, хоча й волі...

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказать по правді, не було.
Та все-таки якось жилось.
Хоть на чужому, та на полі…
Тепер же злої тії долі,
Як Бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,
В калюжі волю утопить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Украйні поховають,
Що не в Украйні буду жить,
Людей і Господа любить.

Тарас Шевченко

Усього: 100 балів

Українська мова

Відповіді до завдань

9 клас

І. Лінгвістична робітня (21 бал)
1. Поясніть відмінність між наведеними паронімами (2 бали)
Корисливий – корисний
Корисливий *– який прагне до наживи, власної вигоди.*
Корисний *– який дає користь, приносить добрі наслідки.*
2. Доберіть українські відповідники до іншомовних слів (5 балів)
Аплодисменти - оплески
Аргумент - доказ
Креативний - творчий
Окупант - загарбник
Фонтан - водограй

3. Доберіть 4 фразеологізми до лексеми *"тяжко працювати"* (4 бали)
Гнути спину
Обливатися потом
Мозолити руки
Працювати до сьомого поту
(інші за значенням)

4. Запишіть речення, виправляючи помилки (10 балів)
Оскільки в нас із Сашком співпадають інтереси, ми зробили підписку на часопис «Крилаті». – Оскільки в нас із Сашком ***збігаються*** *інтереси, ми* ***передплатили часопис*** *«Крилаті».*

На засіданні підняли питання по вихованню екологічної свідомості. – На засіданні ***порушили*** *питання* ***про виховання*** *екологічної свідомості.*

Давайте поміркуємо над тим, чи має ввічливість національність. – ***Поміркуймо про те****, чи має ввічливість національність.*

На протязі 1626 року Військо Запорозьке ще декілька разів ходило в морські походи на Крим і Турцію. - ***Протягом*** *1626 року Військо Запорозьке ще декілька разів ходило в морські походи на Крим і* ***Туреччину.***

Лупа – самий простий збільшувальний прилад, з допомогою якого можна вивчати лише загальні деталі будови живих організмів. - Лупа – ***найпростіший*** *збільшувальний прилад,* ***за допомогою*** *якого можна вивчати лише загальні деталі будови живих організмів*

ІІ. Мовознавчий бліц. Тести (5 балів)
Виберіть один правильний варіант (за кожну правильну відповідь – 1 бал)

1. У якому рядку прийменники вжито правильно
в) збирати по зернині, за бажанням, за результатами перевірки, за контрактом;

2. У якому рядку є помилки у формі родового відмінка іменників чоловічого роду ІІ відміни
а) будинка, фокстрота, ремонта, сміху;

3. У якому рядку допущено помилки в правописі числівникових форм
г) п'ятидесяти, дев'ятьмастами, мільйона, чотирьма;

4. У якому рядку форми кличного відмінка утворені неправильно
в) лейтенанте, колего Степане, пане Ярославо, Ігоре;

5. У якому рядку правильно утворено форму наказового способу дієслова
д) ловімо, кохаймо, танцюймо, співаймо;

ІІІ. Синтаксичний ринг (12 балів)

Виконайте повний синтаксичний розбір речення (підкресліть члени речення, побудуйте структурну схему, дайте загальну характеристику всій конструкції і компонентам як простим реченням), надпишіть частини мови.

Згори (прислівник, обставина), з (прийменник) блакитної (прикметник, означення) висикості (іменник , обставина) впаде (дієслово, присудок) на (прийменник) землю (іменник, обставина) сріблом (іменник, обставина/додаток) жайворонкова (прикметник, означення)пісня (іменник, підмет) і (сполучник) долине (дієслово, присудок) клекіт (іменник, підмет) вірлячий (прикметник, означення), а (сполучник) широкий (означення, прикметник) степ (іменник, підмет) відгукнеться (дієслово, присудок) на (прийменник)ті (займенник, означення) згуки (іменник, додаток) тихим (прикметник, означення) шелестінням (іменник, додаток/обставина) тирси (іменник, означення) (За М.Коцюбинським).

1. Речення складне, складносурядне з єднальним та протиставним зв'язком. Складається з трьох частин.
2. Перша частина: *Згори, з блакитної висикості впаде на землю сріблом жайворонкова пісня.* Граматична основа *впаде пісня. Речення просте, двоскладне, поширене, повне, ускладнене однорідними обставинами.*
3. Друга частина: *долине клекіт вірлячий.* Граматична основа *долине клекіт*. *Речення просте, двоскладне, поширене, повне, неускладнене.*
4. Третя частина: *широкий степ відгукнеться на ті згуки тихим шелестінням тирси.* Граматична основа *степ відгукнеться. Речення просте, двоскладне, поширене, повне, неускладнене.*
5. *1 → 2* – складносурядне речення, між його частинами виражаються єднальні відношення, засіб зв'язку між частинами – сполучник *і*. Кома не ставиться, оскільки частини мають спільні члени *згори, з блакитної висикості.*
6. *2 → 3* – складносурядне речення, між його частинами виражаються протиставні відношення, які оформляються за допомогою протиставного сполучника *а*, перед яким ставиться кома.

Критерії оцінювання завдань
9 клас

Українська мова

І. Лінгвістична робітня (21 бал)

1. Поясніть відмінність між наведеними паронімами (2 бали)

За правильне пояснення кожного слова зараховувати 1 бал. За частково правильне пояснення – 0,5 бала. За неправильне пояснення – 0 балів.

2. Доберіть українські відповідники до іншомовних слів (5 балів)

Правильним уважати будь-який синонімічний відповідник (якщо утворює синонімічний ряд, то один із можливих синонімів). Один правильно встановлений відповідник – один бал.

3. Доберіть 4 фразеологізми до лексеми *"тяжко працювати"* (4 бали)

Один правильно дібраний фразеологізм – один бал.

4. Запишіть речення, виправляючи помилки (10 балів)

У кожному реченні приховано по дві лексичні/граматичні помилки. Правильно виправлені дві помилки в реченні – 2 бали. Виправлена тільки одна помилка – 1 бал. Помилки не виправлені - 0 балів.

ІІ. Мовознавчий бліц. Тести (5 балів)

Виберіть один правильний варіант (за кожну правильну відповідь – 1 бал)

Кожна правильна відповідь у тестах – 1 бал.

ІІІ. Синтаксичний ринг (12 балів)

Виконайте повний синтаксичний розбір речення (підкресліть члени речення, побудуйте структурну схему, дайте загальну характеристику всій конструкції і компонентам як простим реченням), надпишіть частини мови.

Правильно названі всі частини мови – 3 бали.
Правильно підкреслені всі члени речення – 3 бали.
Загальна характеристика – 3 бали.
Схема речення - 3 бали.

За допущені помилки у визначенні членів речення, частин мови, в характеристиці чи схемі речення знімати по 0,5 бала.

ІV. Критичний вимір (12 балів)

Кожне пояснення оцінюємо 4 балами. Даємо по 1 балу за дотримання таких вимог:

1) Пояснення сформульоване без орфографічних та пунктуаційних помилок.

2) Пояснення змістовне, тобто учні вправно визначають граматичні особливості та комунікаційну доцільність односкладних речень: перший заголовок є односкладним

безособовим реченням, у якому описано результат, на який складно вплинути через брак особи; у другому заголовку неозначено-особове речення акцентує увагу на дію, не вказуючи на її конкретних виконавців, тим самим інтригує та спонукає перейти до читання тексту статті, також дає можливість приховати особу; у третьому заголовку безособове речення з присудком-інфінітивом використано для непрямого спонукання, передусім посилено лексемою “необхідно”, передає повчання, підказку, заклик до дії тощо.

3) Пояснення сформульоване складним реченням.

4) Пояснення не дублює інших пояснень.

Усього 50 балів

Українська література

V. Творче завдання. Напишіть твір на запропоновану тему (обсяг: 2–2,5 сторінки) (24 бали).

Єдність Руської землі як основна ідея твору «Слово о полку Ігоревім»

Критерії оцінювання творчого завдання

Бали	**Рівні навчальних досягнень учнів**	**Мовне оформлення**		**Змістові помилки**
		орфографічні пунктуаційні помилки	лексичні, граматичні стилістичні	
Початковий рівень				
1.	Побудованому учнем/ученицею тексту бракує зв’язності й цілісності, урізноманітнення потребує лексичне та граматичне оформлення роботи	**15-16 і більше**	**13 і більше**	*Окремі речення*
2.	Побудоване учнем/ученицею висловлювання характеризується фрагментарністю, думки викладаються на елементарному рівні; потребує збагачення й урізноманітнення лексика і граматична будова мовлення	**13-14**	**12**	*Окремі фрагменти*
3.	Учневі/учениці слід працювати над виробленням умінь послідовніше й чіткіше викладати власні думки, дотримуватися змістової та стилістичної єдності висловлювання, потребує	**11-12**	**11**	Менше ½ нормия

	збагачення та урізноманітнення лексика й граматична будова висловлювання			
Середній рівень				
4.	Висловлювання учня/учениці за обсягом складає дещо більше половини від норми і характеризується певною завершеністю, зв'язністю; розкриття теми має бути повнішим, ґрунтовнішим і послідовнішим; чіткіше мають розрізнюватися основна та другорядна інформація; потребує урізноманітнення добір слів, більше має використовуватися авторська лексика	**9-10**	**9**	7
5.	За обсягом робота учня/учениці наближається до норми, загалом є завершеною, тему значною мірою розкрито, проте вона потребує глибшого висвітлення, має бути увиразнена основна думка, посилена єдність стилю, мовне оформлення різноманітнішим	**7-8**	**8**	6
6.	За обсягом висловлювання учня/учениці сягає норми, його тема розкривається, виклад загалом зв'язний, але учневі ще слід працювати над умінням самостійно формулювати судження, належно їх аргументувати, точніше добирати слова й синтаксичні конструкції	**5-6**	**7**	5
Достатній рівень				
7.	Учень/учениця самостійно створює достатньо повний, зв'язний, з елементами самостійних суджень текст, вдало добирає лексичі засоби, але ще має вдосконалювати вміння чітко висвітлювати тему, послідовно її викладати, належно аргументувати основну думку	**4**	**6**	4
8.	Учень/учениця самостійно будує достатньо повне, осмислене висловлювання, загалом ґрунтовно висвітлює тему, добирає	**3**	**5**	3

	переконливі аргументи на їх користь, проте ще має працювати над урізноманітненням словника, граматичного та стилістичного оформлення роботи			
9.	Учень/учениця самостійно будує послідовний, повний, логічно викладений текст; загалом розкриває тему, висловлює основну думку; вдало добирає лексичні засоби, проте ще має працювати над умінням виразно висловлювати власну позицію і належно її аргументувати	**1+1 (негруба)**	**4**	2
Високий рівень				
10.	Учень/учениця самостійно будує послідовний, повний текст, ураховує комунікативне завдання, висловлює власну думку, певним чином аргументує різні погляди на проблему, робота відзначається багатством словника, граматичною правильністю, дотриманням стильової єдності й виразності тексту	**1**	**3**	**1**
11.	Учень/учениця самостійно будує послідовний, повний текст, ураховує комунікативне завдання; аргументовано, чітко висловлює власну думку, зіставляє її з думками інших, уміє пов’язати обговорюваний предмет із власним життєвим досвідом, добирає переконливі докази для обґрунтування тієї чи іншої позиції з огляду на необхідність розв’язувати певні життєві проблеми; робота відзначається багатством словника, точністю слововживання, стилістичною єдністю, граматичною різноманітністю	**1 (негруба)**	**2**	**-**
12.	Учень/учениця самостійно створює яскраве, оригінальне за думкою та оформленням висловлювання відповідно до мовленнєвої ситуації;	-	**1**	**-**

	повно, вичерпно висвітлює тему; аналізує різні погляди на той самий предмет, добирає переконливі аргументи на користь тієї чи іншої позиції, використовує набуту з різних джерел інформацію для розв'язання певних життєвих проблем; робота відзначається багатством слововживання, граматичною правильністю та різноманітністю, стилістичною довершеністю			

Мовне оформлення перевірки письмових робіт

За письмове мовлення виставляють одну оцінку: на основі підрахунку допущених недоліків за зміст і помилок за мовне оформлення, ураховуючи їх співвідношення.

Оцінюючи письмові роботи (перекази/перекази із творчим завданням, твори, есе), ураховують наявність:

1)орфографічних та пунктуаційних помилок, які підраховуються сумарно, без дифере нціації (перша позиція);

2) лексичних, граматичних і стилістичних помилок (друга позиція).

Зверніть увагу! Остаточна оцінка за творче завдання є сумарною оцінкою за зміст та наявність лексичних, граматичних, стилістичних та орфографічних, пунктуаційних помилок.

Наприклад,

З — 4: 7 балів
МО — 4 – 5: 8 балів
7+8= 15 балів

Це означає, що учнівська робота має чотири змістові помилки (за зміст – 7 балів) і дев'ять помилок у мовному оформленні: чотири орфографічні та пунктуаційні (сумарно) помилки, п'ять лексичних, граматичних і стилістичних (сумарно) помилок (за мовне оформлення – 8 балів).Сума цих балів і є загальною оцінкою за роботу.

VI Літературознавчий бліц (6 балів)

За кожну правильну відповідь слід зараховувати 1 бал

4.1 Назвіть твір та автора, послуговуючись ілюстраціями.

А) **Григорій Сковорода « De Libertate»;**

Б) **Іван Котляревський «Енеїда».**

4.2 Продовжіть/ доповніть речення

- «Поученіє» Володимира Мономаха належить до **оригінальної** літератури періоду Київської Русі.

- Піснею «Віють вітри, віють буйні» розпочинається твір **«Наталка Полтавка» Івана Котляревського.**
- Тема нерівного шлюбу розкрита у жартівливій народній пісні **«Ой під вишнею, під черешнею»**
- Перша сентиментальна повість нової української літератури **«Маруся» Григорія Квітки-Основ'яненка.**

VII Теорія літератури. Подайте визначення термінів (8 балів).

1. Бурлескно-травестійна поема – це літературний жанр, у якому серйозні події, персонажі чи міфологічні сюжети подаються у жартівливій, гумористичній формі. «Бурлеск» означає грубе або перебільшено гумористичне зображення, а «травестія» передбачає переосмислення або перевдягання високого стилю в низький.
2. Класицизм - це літературний напрям XVII–XVIII ст., що спирався на ідеали гармонії, розуму та наслідування античних зразків. Для нього характерні чітка жанрова система, правило трьох єдностей і морально-ідеалізовані герої. В українській літературі риси класицизму бачимо у драмі І. Котляревського «Наталка Полтавка».

VIII. Літературознавча робітня.

Виконайте системний аналіз поетичного тексту (проаналізуйте основні мотиви поезії (3 бали), ключові художні образи (3 бали) й основні засоби художнього увиразнення (3 бали), визначте вид лірики та особливості віршування (3 бали) (12 балів).

Тарас Шевченко «В неволі тяжко, хоча й волі…»

Шановні колеги, зверніть увагу, відповіді орієнтовні!

Компонент	Детальний зміст
Основні мотиви	1. Неволя та страждання – гнітюче відчуття ув'язнення. 2. Воля та свобода – мрія, ідеал життя. 3. Самотність і туга – відірваність від рідного краю. 4. Надія та віра – прагнення визволення. 5. Любов до України – громадянський пафос.
Художні образи	- Образ неволі – символ темряви, обмеження. - Образ волі – світло, духовне визволення. - Ліричний герой – страждаючий, але нескорений. - Україна (опосередковано) – джерело туги й любові. - Темрява ↔ світло – контраст.
Засоби художнього увиразнення	- **Антитеза**: «неволя» ↔ «воля». - **Епітети**: «злая доля», «дурний розум», «чуже поле» - **Риторичні запитання**: передають біль. - **Повтори**: підсилюють драматизм. - **Метафори**: воля – світло, неволя – темрява. - **Інверсія**: незвичний порядок слів. - **Звукова організація**: мелодійність.
Вид лірики	Громадянська з елементами особистісної (інтимної).

Компонент	Детальний зміст
Особливості віршування	- Розмір: чотиристопний ямб. - Рима: перехресна (АВАВ). - Строфіка: чотиривіршові строфи. - Мелодійність і ритмічність. - Простота синтаксису.